

La psicologia com a matèria d'estudi i d'anàlisi ha existit sempre. Tots els historiadors estan d'acord que la psicologia és una ciència antiga, encara que este terme va aparéixer al llindar de l'era moderna. La definició etimològica ens parla d'una ciència (logos) de l'ànima (psique), però com a ciència no tenia originàriament una independència de la filosofia. Més específicament, la matèria psicològica (l'ànima) s'estudiava tant en la metafísica com en la física i la lògica. El tractat *De Anima* d'Aristòtil, per exemple, és en realitat un tractat de biologia general.

Com que la psicologia no existia com una disciplina autònoma, tampoc ens ha de sorprendre que el terme no apareguera fins ben tard. Va ser l'any 1590 quan se'n publicà el primer tractat amb el títol de *Psychologia*. Bàsicament era concebuda com un estudi de "homines perfectione".

Durant molts anys, pràcticament des que s'originà amb els grecs la tradició filosòfica occidental, l'home s'havia interessat per dos problemes bàsics que, com dos puzzles o trencaclosques, mai no havien sigut solucionats a gust de tots i per damunt de qualsevol crítica. Estos dos problemes estaven intrínsecament relacionats entre si: la relació (ment)-cos i la possibilitat de coneixement humà.

Amb la ciència i la filosofia modernes, el problema de la relació ment-cos es reprendrà amb més vigor. Descartes primer i els filòsofs anglesos Locke i Hume després, faran d'estes qüestions el centre de la seua reflexió filosòfica. I serà precisament a Anglaterra on, per la seua tradició experimental superior a la que tenia lloc a França, s'arribà a afirmar que els principis d'associació estipulats per Hume tenen un substrat fisiològic i que el fonament neurològic de l'associació està governat per les lleis newtonianes.

El replantejament modern, doncs, de la vella qüestió sorgix en la França de Descartes, es trasllada a l'Anglaterra de la Royal Society i de l'empirisme filosòfic, fins arribar a la fi del segle XIX a través d'un clima social i acadèmic apropiat per a ressorgir a l'empara d'una nova disciplina, la "psicologia fisiològica".

Actualment, la psicologia tracta d'aplicar els resultats de la investigació científica per canviar la conducta o circumstàncies inapropiades i millorar la qualitat de vida. Són quatre els objectius bàsics presents en el món complex de la psicologia, que es redueixen a descriure, explicar, predir i canviar la conducta. En alguns estudis els psicòlegs es limiten a descriure conductes particulars a partir de la utilització minuciosa del mètode científic; en altres, tracten d'explicar comportaments utilitzant una cuidadosa experimentació per tal de determinar-ne les causes. Altres vegades, els psicòlegs utilitzen tota la informació procedent de la investigació per a predir el comportament i, finalment, per a canviar-lo o modificar-lo.

La presència d'esta disciplina en el Batxillerat es justifica pel fet que servix per a estimular i promoure actituds reflexives, comprensives i crítiques per mitjà de textos i continguts representatius de la psicologia, dels comportaments i problemes que ens afecten i que ocorren en els nivells individual, interpersonal i social. Introduir l'alumnat en esta disciplina implica, a més, la integració d'estructures i conceptes que els permetran desplaçar-se de manera científica des dels seus contextos més immediats fins als més amplis, i descobrir, per mitjà de la multiplicitat d'experiències pròpies i vicàries i amb els referents de la psicologia, com determinats estils de pensament i formes de comportament han anat configurant-se fins a formar part del complex repertori de comportaments, tant individuals com socials, del ser humà.

En este sentit, la presència de la psicologia en el Batxillerat pretén que l'alumnat siga capaç de discernir els diferents plantejaments històrics que s'utilitzaren en el passat per a l'explicació del comportament humà en relació amb el present. Això s'aconseguirà per mitjà d'una ensenyança activa regida pel principi que allò que realment s'aprèn és allò que elabora un mateix, la qual cosa implica que l'alumne construirà el seu propi coneixement per mitjà dels textos i les guies que s'ofereixen dels diferents capítols. Per mitjà de la lectura crítica dels textos, els estudiants hauran de ser capaços de discernir i d'integrar críticament les diverses aproximacions que des de disciplines com ara la filosofia, l'antropologia, la sociologia i la biologia s'han fet i es fan del comportament dels sers humans. Es pretén que utilitzen la raó en l'anàlisi dels comportaments individuals i socials, per a la qual cosa el coneixement científic els servirà de sedàs per a interpretar i analitzar els comportaments individuals i socials. L'alumne, per mitjà de la reflexió i la discussió dels textos, desenvoluparà actituds flexibles i obertes cap a formes diferents de comportament i de pensament, i crearà actituds d'acceptació, tolerància i suport.

És evident que tot això no s'aconseguirà utilitzant només els mètodes tradicionals. Fonamentalment implica un ensenyament actiu, en el qual és bàsic usar la multiplicitat de recursos didàctics tant individuals com de grup, condició prèvia i fonamental per a promoure en els alumnes un interès positiu per la disciplina. Per exemple, les dinàmiques de grup, a més del coneixement motivat en bona part per les estimulacions recíproques, desenvoluparan actituds de respecte, comprensió, liderat, suport i tot un conjunt d'habilitats indispensables per al desenvolupament interpersonal i social.

Altres activitats –com el comentari de textos, la capacitat de lectura comprensiva, la realització d'esquemes, resums, recopilacions...– també són de gran utilitat per al desenrotllament intel·lectual i per a l'adquisició d'un conjunt d'habilitats cognitives necessàries i indispensables per a l'èxit acadèmic i posteriorment professional.

Per acabar i pel que fa als continguts, s'han organitzat en set nuclis considerats fonamentals i amb una estructura que possibilita la màxima flexibilitat en el seu desplegament i, per tant, és important que el professor organitze els continguts segons crega convenient i que seleccione amb cura els textos que s'adapten millor a la dinàmica de la seua classe.

Objectius generals

El desenrotllament d'esta matèria ha de contribuir a l'adquisició per part de l'alumnat de les capacitats següents:

1. Comprendre i relacionar les orientacions i teories que històricament i hui en dia formen el corpus teòric de la psicologia.
2. Discernir els principis conceptuals i metodològics de la psicologia en virtut de les seues diferents orientacions.
3. Conèixer els mètodes de treball i àmbits d'aplicació de la psicologia des de les diferents orientacions teòriques.
4. Comprendre de quina manera els principis i mètodes psicològics poden utilitzar-se per a descriure, explicar, predir i canviar els diversos aspectes i problemes que ocorren en el nivell individual, interpersonal i social.
5. Descobrir les potencialitats d'aplicació de la psicologia en els seus nombrosos fenòmens de més rellevància personal i social.
6. Desenrotllar la capacitat crítica de l'alumnat a partir de les seues pròpies experiències i en virtut de les explicacions que les diferents orientacions teòriques hi donen.
7. Fomentar l'esperit crític en totes aquelles orientacions i teories que justifiquen o que promoguen el prejudici i la discriminació.
8. Promoure i valorar totes les respostes de l'alumnat que continguen la idea d'aconseguir una millor qualitat de vida en tots els sers humans, independentment de les seues creences, valors, raça, gènere o propietats físiques i intel·lectuals.

Nuclis de continguts

I. La psicologia: la ciència de la conducta i dels processos mentals.

Este nucli oferix una primera caracterització o esbós de la psicologia i pretén aclarir certes imprecisions o idees preconcebudes, com també desfer alguns mites que s'han creat al seu

voltant; imprecisions, idees errònies i mites que, sobretot en el cas de la psicologia prosperen i es difonen amb increïble celeritat. Este és un capítol ideal per a desenrotllar l'esperit crític de l'alumnat. De fet, no existeix actualment una única aproximació o un sistema amb el qual tots els psicòlegs estiguen d'acord; al contrari, hi ha una gran diversitat tant en l'especialització professional i científica com en les àrees d'interés i àmbits d'actuació, cosa que justifica la consideració crítica dels problemes i temes de preocupació dels psicòlegs que els estudien i intenten resoldre.

II. Percepció.

Este nucli està dedicat a l'anàlisi de la percepció i a l'estudi dels tres grans eixos al voltant dels quals s'articula:

- En el primer es tracten els processos de selecció per mitjà dels quals seleccionem, entre milions de missatges sensorials separats, aquell que eventualment serà processat.
- En el segon, el procés d'organització que es regix per determinats principis com el de figura i fons, proximitat, continuïtat, clausura o tancament, contigüïtat, similitud i contrast.
- Finalment, el tercer eix se centra en la interpretació, que és l'estat final de la percepció i que pot ser influïda per experiències prèvies, expectatives de percepció, factors culturals, necessitats i interessos, i marcs de referència.

III. Aprenentatge.

En este nucli s'analitza el procés de seleccionar, organitzar i interpretar les dades sensorials en representacions mentals del món. S'hi estudia el procés pel qual la nostra conducta o potencial conductual canvia a conseqüència de la pràctica o experiència. Respon al següent interrogant: com aprenem?... Pretén que, amb la resposta a esta pregunta, l'alumnat arribe a comprendre un dels temes fonamentals de la psicologia, com ho és el dels processos de l'aprenentatge i les lleis i principis que el regeixen.

IV. Motivació i emoció.

Es pretén en este nucli que l'alumnat conega millor la seua pròpia realitat interpersonal i que responga de manera científica a les principals causes del comportament humà i als sentiments o respostes afectives que resulten de l'excitació psicològica i fisiològica. Així, el nucli s'estructura en tres eixos.

- En el primer es tracta que l'alumnat adquirisca els coneixements necessaris sobre els «perquè» interns i externs de la conducta, de manera que s'estudiarien les teories instintives i de l'impuls i les teories cognitives i dels incentius respectivament.

- El segon es referix a les emocions i a la seua estructura. Es tracten els aspectes fisiològics, els cognitius, els conductuals i l'experiència subjectiva. No pot faltar en este nucli el debat entre allò innat i allò après i la comunicació.
- El nucli finalitza amb l'anàlisi d'aspectes i problemes específics del nostre àmbit sociocultural com el control del pes, les causes de l'anorèxia nerviosa, els problemes emocionals, els amants del risc, la gelosia.

V. Personalitat.

Este nucli tracta que l'alumnat conega a fons les principals teories de la personalitat.

- Comença amb les teories més clàssiques com la psicoanàlisi i després incidiria en les més modernes com les teories cognitives, i també en les polèmiques més significatives que han enriquit este important àmbit de la psicologia.
- En una segona part es descriuen les ferramentes principals que els psicòlegs, tant en les investigacions com en la pràctica professional, utilitzen per a avaluar la personalitat. En este apartat es tracten els problemes ètics derivats d'utilitzar els instruments de mesura de la personalitat.

VI. Interacció social.

En este nucli s'analitza la manera recíproca en què els individus i grups influïxen en la conducta, i com alhora esta es convertix en un estímul que provoca respostes en els altres.

Este nucli s'organitzaria en quatre eixos fonamentals.

- El primer es referix a la percepció social, als processos atribucionals i a la formació d'impressions.
- El segon se centra en les actituds, en la seua formació, en la relació actitud-conducta i en el prejudici.
- El tercer analitza la conducta altruista i prosocial.
- Finalment, el quart eix tracta de la conducta agressiva i de la violència.

VII. Viure en societat.

En este nucli s'estudien les influències socials més àmplies com grups i institucions i de quina manera afecten la conducta de l'individu. S'hi analitzen diferents formes d'influència social o d'utilització del poder, amb especial atenció a la conformitat, la complaença i l'obediència. El nucli s'estructura en tres eixos.

- En el primer es tracta que els alumnes compreguen les relacions entre autoritat i obediència, i de les repercussions que estes relacions podrien tindre en diferents contextos i situacions socials.

- En el segon eix es tracta de la conducta humana en els grups.
- I en el tercer s'analitzen les relacions entre els processos psicològics i el medi ambient.

Criteris d'avaluació

1. Analitzar les característiques específiques del comportament humà en virtut de les diferents orientacions o perspectives teòriques, com també la capacitat i vigència que estes tenen en temes i problemes d'actualitat.

Este criteri fa referència a la capacitat de exercida per l'alumnat per a reflexionar sobre el comportament humà, per a fer servir diferents perspectives teòriques i fonts de la psicologia i disciplines afins –sociologia, filosofia, antropologia, biologia–, per a diferenciar les diferents formes d'explicació, valorar les aportacions dels uns i els altres i, finalment, aconseguir els punts de convergència col·lectivament.

2. Descobrir i analitzar l'especificitat del comportament humà, utilitzant els conceptes adquirits per a comprendre i jutjar críticament les implicacions que les diferents formes de comportament tenen per a la vida humana, en els aspectes individual i social.

Este criteri pretén avaluar la capacitat de l'alumnat per a analitzar i argumentar les implicacions que certs comportaments, positius o negatius, tenen en la qualitat de vida. També permet avaluar les habilitats de l'alumne per a situar-se cognitivament en esta realitat i desxifrar les variables individuals i socials implícites en este comportament, de manera que adopte un juí crític.

3. Explicar, individualment o en grup, aspectes significatius de la vida humana en societat, centrant-se en alguns problemes que la psicologia planteja sobre la relació entre l'home i el seu medi natural i social.

Este criteri servix per a avaluar la capacitat que té l'alumnat per a explicar i jutjar críticament des de la psicologia les relacions entre l'home i l'organització social i la naturalesa, al·ludint aspectes com les desigualtats socials, racials, de gènere i la destrucció del medi ambient.

4. Obtindre informació rellevant sobre un tema a partir de materials i orientacions concretes, recorrent al màxim de fonts possibles, amb la finalitat d'elaborar-la, de contrastar-la i d'utilitzar-la críticament.

Este criteri tracta d'avaluar la capacitat i habilitat de l'alumnat per a buscar la informació, seleccionar-la, organitzar-la, sistematitzar-la i finalment per a redactar un treball monogràfic.

5. **Analitzar críticament les conceptualitzacions de caràcter excoent i discriminatori que poden sorgir en les diferents orientacions i perspectives teòriques.**

Este criteri tracta d'avaluar la capacitat de l'alumnat per a aprofundir en els supòsits de les perspectives i orientacions teòriques; per a descobrir les argumentacions explícites i implícites pel que fa a la discriminació racial, social, cultural, de gènere...; i per a adoptar actituds crítiques pel que fa a elles.

6. **Participar en debats sobre problemes o aspectes psicològics del present, que susciten l'interés dels alumnes i que tinguen relació amb els continguts dels nuclis temàtics, aportant-hi reflexions pròpies i valorant les seues aportacions i les de la resta de la classe per a una adequada comprensió.**

Amb este criteri es pretén avaluar la capacitat de l'alumnat per a tractar temes d'actualitat, adoptant punts de vista psicològics i confrontant les posicions pròpies amb les que altres mantenen, i valorant, finalment, les aportacions de la psicologia a la comprensió dels problemes del nostre temps. El debat també permet comprovar la capacitat de l'alumnat per a mantindre un diàleg racional i per a expressar i contrastar les idees, el respecte per les idees dels altres i la forma d'argumentar oralment les pròpies –condicionaments, prejudis, dogmatismes...

7. **Participar en activitats de grup extraescolars com trobades, sondejos d'opinió, entrevistes amb les orientacions i guies adequades sobre temes d'actualitat que estiguen relacionats amb els nuclis temàtics; i organitzar i comentar en grup la informació obtinguda, i després en sessions plenàries.**

Amb este criteri es pretén avaluar l'originalitat en la definició del problema, la capacitat per a definir-lo en ítems, per a organitzar i sistematitzar la informació obtinguda, per a interpretar-la amb plantejaments teòrics tractats en els nuclis temàtics, i la capacitat d'exposició i de tolerància i respecte a les idees dels altres grups. Amb estes activitats també es permet a l'alumne una aproximació a la realitat social, un marc de referència indispensable per a la formació de l'alumne i per a l'adquisició d'habilitats cognitives i socials per al treball en grup.

8. **Analitzar textos de contingut psicològic, atenent la identificació d'un contingut temàtic –problemes, conceptes i termes específics– i la seua estructura expositiva –tesis, arguments, conclusions.**

Este criteri tracta d'avaluar la capacitat de comprensió de textos i l'argumentativa per mitjà de la identificació dels problemes que s'hi plantegen; així mateix, la capacitat per a explicar, amb paraules pròpies, conceptes i termes específics i, també, la de reconèixer i identificar les proposicions i arguments que donen suport a les tesis mantingudes i les conclusions que se'n deri-

ven. També tracta d'avaluar la capacitat per a establir relacions entre els problemes plantejats en els textos i els coneixements adquirits anteriorment.

9. Realitzar individualment o en grup treballs monogràfics d'interès per a l'alumne, relacionats amb temes psicològics d'actualitat –absentisme escolar, motivació social, agressió, violència, altruisme...– dins del marc dels nuclis temàtics del curs.

Este criteri tracta d'avaluar la capacitat dels alumnes per a dur a terme, amb les orientacions i ajudes necessàries, treballs d'investigació sobre problemes o aspectes d'interès que estimulen i motiven l'alumnat a realitzar-los. Es tractaran tasques de planificació –metodologia que s'utilitzarà, fonts, recursos necessaris...–, d'execució –plantejament del tema, aportació d'informació, arguments des de diferents punts de vista, valoració de les conclusions–, i de presentació –estructura, extensió, distribució dels continguts–. Esta activitat permet comprovar el grau d'autonomia en la manera de plantejar els problemes, la capacitat per a organitzar la informació, les habilitats per a seleccionar i situar el problema dins dels nuclis temàtics i la capacitat per a utilitzar adequadament els conceptes psicològics al llarg de l'activitat.